

KONSEP SIFAT-SIFAT ALLAH : ANALISIS DAN PERBANDINGAN DI ANTARA ALIRAN MU'TAZILAH DAN ASYA'IRAH

Oleh
Ahmad Zuhdi bin Ismail*

Abstract

The aim of this paper as its title indicates, is to investigate of Muslim theological doctrine, the attributes of God. The main discussions focusses on the sifat and dzat, the most controversial issues among the mutakallimun. Also discussed are the concept of the attributes of ideas (Sifat al-Ma'ani) such as Power, Knowledge, Will etc.

PENDAHULUAN

Persoalan sifat-sifat Allah s.w.t. tidak dibincangkan secara mendalam pada zaman Rasulullah s.a.w. Umat Islam pada zaman ini menerima terus apa sahaja sifat-sifat Allah sebagaimana Allah s.w.t. menyifatkan dirinya di dalam al-Qur'an tanpa mempersoalkan makna disebalik sifat-sifat tersebut.¹

Allah s.w.t. bersifat dengan sifat kesempurnaan yang mutlak dan sifat-sifat tersebut adalah banyak. Walau bagaimanapun Allah s.w.t. menjelaskan sebahagian dari sifat-sifat-Nya kepada manusia menerusi al-Qur'an. Umpamanya Allah s.w.t. Amat Mendengar dan Maha Mengetahui² dan firman-Nya lagi "Maka sesungguhnya Allah s.w.t. adalah Maha Penyayang lagi Maha Berkuasa"³

---

*Pensyarah di Jabatan Akidah dan Pemikiran Islam, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya.

¹Al-Maqrizi, *al-Mawa'iz Wa al-I'tibar*, II, hlm. 350; al-Jawziyyah, *A'lam al-Muwaqq'in 'An Rabb al-'Alamin*, hlm. 49.

²Al-Qur'an Surah al-Baqarah (2) : 224.

³Al-Qur'an, Surah al-Nisa' (4) :149.

Oleh yang demikian sifat-sifat Allah yang terdapat di dalam al-Qur'an adalah jelas menunjukkan kesempurnaan-Nya. Sifat-sifat kesempurnaan tersebut memberikan nilai yang lebih tinggi dan lebih besar kerana Allah s.w.t. adalah pencipta segala makhluk. Justeru itu Ia memiliki sifat Pengetahuan, Kemampuan dan semua sifat-sifat kesempurnaan yang lainnya. Bagaimanapun tanda-tanda Pengetahuan dan Kekuatan-Nya adalah hasil dari tanda Kehidupan-Nya, dan ianya pula dapat dilihat dari sistem keteraturan alam semesta.

Allah s.w.t adalah bebas dari sebarang kecacatan dan kekurangan, bahkan tiada sesuatupun yang dapat disamakan dengan-Nya. Seandainya perkara ini diletakkan kepada Allah maka pastilah nilai kebesaran dan keagungan Allah akan jatuh ke tahap yang lebih rendah. Keadaan ini bertentangan sama sekali dengan firman-Nya “*Katakanlah Allah adalah satu. Allah menjadi tumpuan segala makhluk untuk memohon sebarang hajat. Dia tidak beranak dan tidak pula diperanakkan. Dan tidak ada sesiapa pun yang setara dengan-Nya*”⁴ Dengan ini jelaslah bahawa sifat kesempurnaan Allah menunjukkan Allah s.w.t. suci dari segala bentuk kekurangan.

DZAT DAN SIFAT

Masalah *dzat* dan *sifat* adalah suatu masalah yang sering menimbulkan kontroversi oleh kebanyakan para *mutakallimun* kerana ia mempunyai hubung kait di antara satu sama lain. Masalah ini mula diperbincangkan pada awal abad kedua Hijrah oleh Jahm b. Safwan (m. 127H.). Kemudian ianya menjadi perdebatan pemikiran di antara golongan Muktazilah dan al-'Asya'irah di dalam perspektif '*ilm al-Kalam*'.⁵

Persoalan yang timbul ialah, adakah Allah s.w.t. mempunyai sifat ataupun tidak?. Sekiranya Allah s.w.t mempunyai sifat, adakah sifat-sifat tersebut kekal (*qadim*) sebagaimana kekalnya dzat Allah s.w.t. ataupun sifat-sifat tersebut baharu dimiliki oleh Allah selepas kewujudan-Nya?.

Di samping persoalan-persoalan tersebut, terdapat banyak ayat-ayat al-Qur'an yang menetapkan Allah s.w.t. mempunyai sifat. Sifat-sifat tersebut termasuklah sifat Amat Mengetahui ('Alim), Berkuasa (Qadir), Mendengar (Sami'), Melihat (Basir) dan sebagainya.

⁴Al-Qur'an, Surah al-Ikhlas (112) : 1-4.

⁵Wolfson, *The Philosophy of The Kalam*, hlm. 206 - 207 ; "Philosophical Implications of The Problems of Divine Attributes in The Kalam", dlm *JAOS*, LXXIX, hlm. 73 - 80.

Di bawah ini diperturunkan beberapa ayat al-Qur'an yang menjelaskan sifat-sifat Allah s.w.t. di antaranya :

1. Surah al-An'am (5) : 59 "Dan di sisi Allah segala Kunci perbendaharaan yang ghaib, tidak ada sesiapapun yang mengetahuinya melainkan Dia. Seterusnya Ia amat Mengetahui apa yang terkandung di daratan maupun di lautan serta tidak akan gugur sehelai daun melainkan dalam pengetahuan-Nya".
2. Surah al-Baqarah (2) : 106 "Sesungguhnya Allah Amat Berkuasa terhadap segala sesuatu".
3. Surah al-Baqarah (2) : 181 "Sesungguhnya Allah Amat Mendengar dan Amat Mengetahui"
4. Surah Fatir (35) : 3 "Sesungguhnya Allah Amat Mengetahui tentang hamba-Nya serta Melihat dan Memerhatikannya".

Selain daripada ayat-ayat tersebut terdapat juga beberapa ayat al-Qur'an yang menunjukkan sifat-sifat Allah berbeza dari makhluk-Nya. Sebagai buktinya firman Allah dalam Surah al-Syura' (42):11 bermaksud "Tidak ada sesuatupun yang setanding dengan-Nya", dan juga dalam surah al-Ikhlas (112) : 4 bermaksud "Dan tidak ada sesuatupun yang setara dengan-Nya".

Hakikat Makrifat Allah telah pun diterangkan oleh Khalifah Ali b. Abu Talib menerusi khutbahnya :

"Asas agama ialah ma'rifat-Allah. Untuk menyempurnakan makrifat tersebut hendaklah mentakdiskan-Nya serta mengesakan-Nya dengan segala keikhlasan. Hakikat kesempurnaan dan keikhlasan tersebut ialah menolak segala bentuk sifat-sifat yang keji bagi Allah ataupun sifat-sifat yang berbeza dari dzat-Nya.

Allah s.w.t. tidak mempunyai persamaan dengan sesuatu benda yang dapat difikirkan oleh manusia. Begitu juga sifat-sifat yang dapat diletakkan kepada-Nya. Justeru itu barangsiapa yang memberikan sifat-sifat kepada Allah nescaya mereka mempercayai sifat-sifat itu sebagai Allah s.w.t. Pegangan ini mengakibatkan bertambah bilangan kepada Allah. Hal yang sebegini adalah mustahil bagi Allah s.w.t ."⁶

---

⁶Ibn Abi al-Hadid, *Syarah Nahj al-Balaghah*, I, hlm. 57 & 78.

Berasaskan kepada pendapat tersebut, Imam Ja'far al-Sadiq (m. 148 H)⁷ menjelaskan bahawa sifat dan *dzat* Allah adalah satu dan tidak berbilang-bilang dari segi apa sekalipun. Sifat ini bukanlah sesuatu yang lain daripada *dzat*-Nya. Sebagai contohnya, beliau mengatakan bahawa sifat-sifat Allah seperti Mengetahui ('Alim), Berkuasa (*Qadir*), Hidup (*Hayy*), Melihat (*Basir*) dan Mendengar (*Sami'*) adalah hakikat *dzat*-Nya.⁸ Lantaran itu kesempurnaan-kesempurnaan yang ditunjukkan kepada sifat-sifat-Nya pada hakikatnya sama dengan *dzat*-Nya sendiri.⁹

Golongan Muktazilah¹⁰ pula di dalam persoalan ini menafikan adanya sifat bagi Allah s.w.t. Adalah tidak menghairankan sekiranya mereka dikenali sebagai golongan *mu'attilah*. Akal mereka tidak membolehkan mereka mengakui sifat-sifat Allah dan berbeza dari *dzat*. Alasannya ialah jika sifat Allah tidak dianggap sama dengan *dzat* maka timbulah *Jama' Baqa'*. Hasilnya akan gugurlah akidah tauhid.

Menurut al-Syahristani (m. 507H.), Wasil b. 'Ata' (m. 130H.) adalah orang yang pertama di kalangan Muktazilah yang meletakkan asas di dalam perbincangan menafikan sifat-sifat Allah s.w.t.¹¹ Ini bererti apa yang disebutkan sifat Allah s.w.t. adalah bukan sifat yang wujud tersendiri di luar *dzat* Allah, tetapi sifat tersebut merupakan *dzat* Allah s.w.t. sendiri. Menurut Wasil sendiri sekiranya sebarang sifat dikatakan kekal, sudah tentu ia memerlukan *Jama' Baqa'* dan kepercayaan tentang keesaan Allah menjadi palsu.

---

⁷Imam Ja'far al-Sadiq merupakan salah seorang keturunan Rasulullah s.a.w.. Beliau merupakan salah seorang tokoh Akademik yang unggul pada abad kedua Hijrah. Kepakaran beliau dalam bidang akademik dikagumi oleh segenap lapisan masyarakat dan zaman. Imam Abu Hanifah dan Imam Malik sentiasa menimba ilmu pengetahuan daripada beliau. Untuk melihat lebih lanjut lagi, lihat tesis M.A. saya : "Imam Ja'far al-Sadiq dan Pemikirannya dalam 'ilm al-Kalam" Universiti Malaya, 1994, tidak diterbitkan.

⁸Al-Kulayni, *al-Kafi*, I, hlm. 100; al-Majlisi, *Bihar al-Anwar*, IV, hlm. 62 ; al-'Amili, *al-Fusul al-Muhimmah*, hlm. 53.

⁹Ibn Abi al-Hadid, *Syarh Nahj al-Balaghah*, XVI, hlm. 77.

¹⁰Golongan Muktazilah merupakan golongan yang berpegang kuat dengan teori akal. Mereka percaya setiap apa jua perkara yang diwahyukan hendaklah dipertimbangkan menurut akal teoretis. Titik kemunculannya bermula hampir dua abad selepas Hijrah. Lihat, al-Syahristani, *al-Milal wa al-Nihal*, I, hlm. 48; al-Nasysyar, *Nasy'ah al-Fikr al-Falsafi Fi al-Islam*, I, hlm. 427; Ahmad Amin, *Fajr al-Islam*, III, hlm. 290.

¹¹Al-Syahristani, *ibid*, 56.

Al-Asy'ari (m. 330H.)¹², sewaktu menjelaskan pendapat golongan Muktazilah berhubung dengan sifat-sifat Allah adalah bersifat negatif. Sehingga beliau mengatakan golongan Muktazilah berpendapat bahawa Allah s.w.t. tidak mempunyai pengetahuan, kekuasaan, hayat dan sebagainya.¹³ Ini tidak bererti golongan Muktazilah menganggap Allah s.w.t. tidak mengetahui, berkuasa, hidup dan sebagainya tetapi Allah s.w.t. tetap mengetahui dan berkuasa. Sifat-sifat tersebut bukanlah dalam pengertian sifat yang sebenarnya. Ini bererti Allah s.w.t. mengetahui, berkuasa dan hidup dengan *dzat*-Nya.

Kecenderungan Wasil untuk menjelaskan persoalan sifat Allah masih lagi dalam kesamaran. Abu Hudhayl al-'Allaf (m. 268H.) yang terkenal dengan kekentalan hujahnya menentang pandangan yang mengatakan bahawa *dzat* Allah tidak mempunyai kualiti dan tidak sekali-kali dikatakan sebagai jamak. Kualiti sifat Allah adalah sama dengan *dzat* serta tidak dapat diasingkan daripada kedua-duanya. Beliau bersetuju bahawa sifat Allah adalah satu dan sama dengan *dzat*. Ini menunjukkan bahawa apabila dikatakan Allah Maha Mengetahui maka pengertiannya adalah bukan ilmu ada dalam *dzat* Allah sebaliknya ilmu adalah *dzat* Allah. Ringkasnya Allah Maha Mengetahui, Maha Kuasa dan Hidup dengan Ilmu, Kuasa dan Kehidupan itu sebagai *dzat*-Nya yang sebenar.¹⁴

Pandangan Abu Hudhayl adalah bersesuaian dengan kenyataan ahli falsafah yang berpendapat bahawa *dzat* Allah tidak mempunyai kualiti dan kuantiti bahkan ia adalah mutlak satu. Oleh itu sifat Allah tidak lain tidak bukan daripada *dzat* Allah. Apa sahaja kualiti-Nya yang boleh ditegakkan samada '*adam* (tiada) ataupun *usul* (penting) tidak boleh dikaitkan dengan Allah. Sebagai contohnya Allah bukanlah sebagai satu tubuh, bahan, atau '*arad*, tetapi Ia adalah wujudnya *dzat*-Nya yang sebenar dan Tauhid-Nya itu benar.

Abu Hudhayl seterusnya tidak mengakui sifat-sifat Allah berasingan daripada *dzat*-Nya dalam sebarang pengertian. Ini disebabkan beliau menyedari bahawa

¹²Nama penuhnya ialah Ali b. Ismail Abu Musa al-Asy'ari. Dilahirkan di Basrah pada 260H. dan meninggal dunia di Baghdad pada tahun 330H. Beliau membesar dibawah penjagaan ulama Muktazilah iaitu Abu 'Ali Muhammad b. Abd Wahhab al-Jubba'i. Sebagai seorang murid, beliau mendokong aliran Muktazilah sehingga mencapai usia empat puluh (40) tahun. Untuk melihat latar belakang kehidupan beliau secara terperinci, lihat Ibn Khalikan, *Wafayat al-'Ayan*, hlm. 454.

¹³Al-Asy'ari, *Maqalat al-Islamiyyin*, II, hlm. 176.

¹⁴Al-Syahrastani, *op.cit*, I, hlm. 178.

tanggapan tersebut membuatkan akidah tauhid akan terbatal sama sekali. Dengan alasan beliau, maka jelaslah bahawa golongan Kristian yang memperkembangkan teori Trisakti terpaksa meninggalkan akidah tauhid.

Kehadiran Mu‘ammar (m. 228H.) telah membesar-besarkan penafiannya tentang sifat-sifat Allah. Beliau menegaskan bahawa *dzat* Allah adalah bebas daripada aspek jamak. Sekiranya seseorang itu percaya tentang sifat-sifat Allah maka *dzat* Allah akan menjadi jamak. Sikap keterlaluan yang diperlihatkan oleh beliau menyebabkan beliau mengatakan bahawa Allah tidak mengetahui diri-Nya sendiri atau orang lain kerana mengetahui dan pengetahuan itu sesuatu yang berada di dalam atau di luar Allah. Jika pengetahuan bukan sesuatu di dalam Allah, dan yang diketahui berasalingan daripada yang mengetahui bermakna bahawa *dzat* Allah itu berbilang-bilang. Tambahan pula, pengetahuan Allah akan bergantung dan memerlukan kepada “yang lain”. Sebagai hasilnya, kemutlakkan Allah akan dinafikan sama sekali.

Dengan menafikan sifat-sifat Allah, Mu‘ammar telah menerima terus pengaruh falsafah Neo-Platonisme. Doktrin utama Plotinus ialah *dzat* Allah satu dan mutlak. Allah berada diatas segala-galanya tanpa had dan batasan. Justeru itu, seseorang tidak boleh mengatakan sifat-Nya cantik, baik, berfikir atau berkehendak kerana sifat tersebut mempunyai batasan dan tidak sempurna.¹⁵

Abu ‘Ali al-Jubba’i (m. 290H) pula mengemukakan pendapat yang agak berbeza sedikit dengan mereka yang sebelumnya. Walau bagaimanapun pada dasarnya beliau berpegang pada prinsip asas iaitu menafikan sifat Allah. Menurut beliau, Allah mengetahui (*‘Alim*) dengan *dzat*-Nya. Allah s.w.t. tidak memerlukan kepada sesuatu sifat di dalam bentuk pengetahuan ataupun keadaan mengetahui.¹⁶ Beliau seterusnya menamakan pendapatnya sebagai *i’tibarat al-‘Aqliyyah* yang tidak ada sesuatupun boleh dikatakan sebagai tambahan bagi Allah s.w.t.¹⁷

Abu Hasyim (m. 325H) pula berpendapat sebaliknya, iaitu beliau mengatakan bahawa sifat Allah tidak lain bukan adalah *dzat*-Nya. Beliau kemudiannya mengintepritasikan perkataan *dzat* Allah sebagai *hal* (keadaan). Dengan itu apabila beliau mengatakan “Allah mengetahui dengan *dzat*-Nya” membawa pengertian bahawa Allah mempunyai keadaan mengetahui.¹⁸

¹⁵Lihat, Watt Montgomery, *Islamic Philosophy and Theology*, hlm. 40-43.

¹⁶Al-Syahrastani, *op.cit*, hlm 182.

¹⁷Ahmad Subhi, *Fi ‘Ilm al-Kalam*, hlm 322.

¹⁸Al-Syahrastani, *op.cit*.

Al-Jubba'i menolak keadaan teori Abu Hasyim. Beliau berkata bahawa keadaan ini hanyalah aspek mental yang tidak terkandung dalam *dzat* tetapi ditemui dalam pemerhatian *dzat* itu. Dengan perkataan lain, ia hanyalah sifat umum atau hubungan yang tidak wujud pada luaran tetapi hanya ditemui dalam minda pemerhati.¹⁹ Dalam keadaan yang kesamaran Imam al-Baqilani menyokong pendapat Abu Hasyim, manakala Imam al-Asy'ari menolak pandangan tersebut sebaliknya Imam al-Haramayn pada awalnya menyokong tetapi kemudiannya menolak.

Abu al-Jabbar Ahmad (m. 415H) merupakan tokoh yang terakhir daripada golongan Muktazilah. Dalam masalah ini beliau telah memperkuatkan pendapat Abu 'Ali al-Jubba'i dengan mengatakan bahawa sifat dan *dzat* adalah sama.²⁰

Walaupun terdapat sedikit perbezaan di kalangan tokoh-tokoh Muktazilah, tetapi mereka tetap bersepakat dalam prinsip asas mereka bahawa Allah s.w.t tidak mempunyai sifat. Adalah tidak menghairankan sekiranya mereka dituduh sebagai golongan *mu'attilah* (menafikan sifat Allah).²¹

Beralih pula kepada pendapat Asya'irah.²² Mereka mengemukakan pendapat yang bertentangan dengan golongan Muktazilah. Prinsip asasi mereka ialah mengutamakan wahyu untuk meletakkan asas yang kukuh dalam Islam.²³ Gerakan mereka menjadi semakin utuh dan mendapat tempat di merata-rata tempat dalam dunia Islam. Mereka dengan tegas mengatakan bahawa Allah s.w.t. mempunyai sifat.

Tokoh-tokoh yang terkemuka di kalangan mereka ialah Abu Hasan 'Ali b. Ismail al-Asy'ari (m. 330H) di Mesopotamia manakala Abu Mansur al-Maturidi (m.

¹⁹Muhammad Najm al-Ghani Khan, *Madhahib al-Islam*, hlm. 132.

²⁰Abd al-Jabbar, *Syarh al-Usul al-Khamsah*, hlm. 130-131.

²¹A.S. Tritton, *Muslim Theology*, hlm. 79.

²²Al-Asy'irah ialah nama sebuah mazhab falsafah agama dalam Islam dan telah berkembang pesat pada abad keempat dan kelima Hijrah. Gerakan ini merupakan satu percubaan untuk membersihkan agama Islam daripada unsur-unsur bukan Islam di samping melaraskan kesedaran agama dalam pemikiran Islam. Gerakan ini mengasaskan ilmu teologi Islam yang ortodoks, bertentangan dengan pemikiran rasionalis Muktazilah serta golongan ortodoks yang ekstremis. Mereka mempertahankan kewibawaan wahyu daripada kaedah rasional. Sikap yang diperlihatkan oleh mereka kerana pemikiran rasional Muktazilah dipengaruhi oleh falsafah Yunani disamping mendapat sokongan dan naungan Khalifah Abbasiyah yang menjadikan akal sebagai satu-satunya asas kebenaran dengan menyamakan sfera falsafah dengan agama. Lihat Iqbal, *The Development of Metaphysics in Persia*, hlm. 53.

²³Al-Asy'ari, *Istihsan al-Khaud Fi 'ilm al-Kalam*, hlm. 4-9; al-Syahrastani, *op.cit*, I, hlm.42 &101-102.

333H) di Samarqand. Di antara kedua-dua tokoh tersebut al-Asy'ari menjadi wira dan paling disukai kerana kebangkitannya menyebabkan runtuhnya sistem Muktazilah. Beliau seterusnya dikenali sebagai pengasas teologi ortodoks dan mazhab yang diasaskan oleh beliau dinamakan Asya'irah.²⁴

Menurut al-Syahrastani, al-Asy'ari mengibarkan sifat-sifat Allah. Beliau menetapkan sifat-sifat Allah berpandukan kepada ayat-ayat al-Qur'an. Sifat-sifat yang boleh didapati di dalam al-Qur'an menurut pandangannya ialah sifat *al-'Ilm* dan *al-Qudrah*. Dalilnya, surah al-Nisai (4) : 166 bermaksud "*Allah menurunkan dengan ilmu-Nya*"²⁵ dan Surah al-Zariyyat (54) : 58 bermaksud "*Yang memiliki kekuatan yang teguh*".²⁶ Justeru itu beliau menyatakan bahawa Allah s.w.t. Mengetahui, Menghendaki dan Menguasai, di samping menyatakan bahawa Allah mempunyai Pengetahuan, Kemahuan dan Kekuatan.²⁷

Menurut al-Asy'ari lagi, mustahil Allah s.w.t. mengetahui dengan *dzat*-Nya seperti yang diperkatakan oleh golongan Muktazilah. Pengertian tersebut akan memberikan gambaran bahawa *dzat* Allah adalah pengetahuan dan Allah sendiri juga adalah pengetahuan. Menurut beliau lagi, Allah bukannya '*ilm* tetapi Yang Maha Mengetahui ('Alim). Dengan yang demikian Allah mengetahui dengan pengetahuan dan pengetahuan-Nya adalah bukan *dzat*-Nya. Pengertian tersebut juga samalah dengan sifat-sifat yang lain seperti Hidup, Kuasa, Dengar dan Lihat.²⁸

Sehubungan dengan ini al-Baghdadi (m. 429H) berpendapat bahawa pendapat-pendapat di kalangan Asya'irah mempunyai persamaan tentang Pengetahuan, Kehidupan, Kemahuan, Pendengaran, Penglihatan dan Percakapan Allah, bahkan

²⁴Aliran al-Tahawiyyah juga mempunyai persamaan dengan kedua-dua tokoh tersebut berhubung dengan sifat-sifat Allah. Pergerakannya bertumpu di Mesir dan diasaskan oleh al-Tahawi (m.321H). Al-Tahawi merupakan pengikut Imam Abu Hanifah (m.150H). Beliau menegaskan bahawa sifat-sifat Allah adalah *qadim* sebelum Dia menciptakan dunia dan tidak ada apa yang ditambahkan kepada sifat-Nya selepas penciptaan. Beliau mentanzihkan Allah dengan mengatakan bahawa Allah s.w.t. mempunyai sifat kesatuan. Tidak ada sesuatupun ciptaan-Nya memiliki sifat Allah. Dia tanpa batas, tidak berakhir, unsur, anggota badan dan peralatan. Lihat, Al-Tahawi, *al-'Aqidah*, hlm. 4-5.

²⁵Di antara dalil-dalil lain menurut al-Asy'ari berhubung dengan sifat '*ilm*', lihat Surah Fatir (35) : 11, Surah Hud (11) : 14 dan Surah al-Baqarah (2) : 255.

²⁶Lihat juga Surah Fussilat (41) : 15

²⁷Al-Syahrastani, *op.cit*, I, hlm. 94.

²⁸Al-Asy'ari, *al-Luma'*, hlm. 30-31.

kesemua sifat-sifat tersebut adalah kekal (*Qadim*).²⁹ Menurut al-Ghazali (m. 505H) pula sifat-sifat tersebut tidak sama dengan *dzat* Allah, malahan berlainan dari *dzat*-Nya tetapi ia berada di dalam *dzat* itu sendiri.³⁰

Secara umumnya pendapat-pendapat di kalangan Asya'irah berhubung dengan sifat dan *dzat* adalah tidak menunjukkan sebarang perbezaan. Mereka menetapkan sifat-sifat sebagai suatu sifat yang *Qadim*. Di samping itu juga mereka menegaskan bahawa sifat-sifat itu bukanlah *dzat* Allah dan bukan juga perkara lain daripada *dzat*-Nya.³¹ Kemudian ianya wujud bersama-sama (*za'id*) dengan *dzat* Allah.³²

Dalam masalah ini golongan Asya'irah berada dalam keadaan yang agak sukar dan serba salah. Mereka tidak dapat menegaskan sifat *qadim* Allah sebagai sama atau pun berbeza sama sekali dengan *dzat* Allah. Meskipun begitu mereka tidak bersetuju dengan pandangan golongan Muktazilah sekaligus menegaskan persamaan sifat dengan *dzat* bererti menafikan secara langsung hakikat sifat tersebut. Dengan yang demikian mereka berpendapat bahawa sifat itu, mengikut satu pengertian iaitu termasuk di dalam *dzat* manakala dalam pengertian yang lain pula terkeluar dari *dzat* Allah.³³

Lantaran itu mereka menyarankan bahawa *dzat* dan sifat merupakan dua benda yang berlainan tetapi tidak boleh dikaitkan dengan Allah Yang Maha Agung.

Mereka membezakan antara makna (*mafhum*) sesuatu benda dengan hakikatnya. Oleh itu apa yang dipentingkan di sini ialah makna, sifat dan *dzat* adalah mempunyai pengertian yang berbeza. *Dzat* Allah bukanlah Mengetahui atau Berkuasa atau Bijaksana tetapi setakat yang berkaitan dengan hakikat dan muktamadnya, sifat terkandung dalam *dzat* Allah.³⁴ Justeru itu tidak hairanlah sekiranya mereka menetapkan bahawa sifat-sifat tersebut sebagai sifat *al-Ma'ani*.³⁵

Menurut al-Syahrastani, al-Asy'ari melandaskan pendapatnya dengan mengkiaskan atau membandingkan di antara perkara yang tidak dapat di lihat

²⁹Al-Baghdadi, *Usul al-Din*, hlm. 90.

³⁰Al-Ghazali, *al-Iqtisad*, hlm. 138 -139.

³¹'Abduh, "Hasyiah 'Ala al-'Aqa'id al-'Adudiyyah" dalam al-Syaiikh Muhammad 'Abduh, *Bayn al-Falsafah Wa al-Kalamiyyah*, hlm. 278.

³²Al-Asy'ari, *Maqalat al-Islamiyyin*, hlm. 291.

³³Abu al-'Ala, *Syarh al-Mawaqif*, hlm. 571.

³⁴Abu al-'Ala, *ibid*, hlm.581-582.

³⁵Al-Taftazani, *Syarh al-Maqasid al-Talibin*, II, hlm. 54.

(*al-Gha'ib*) dengan perkara yang dapat di lihat (*al-Syahid*). Umpamanya, sifat-sifat Allah seperti *Qadir* (berkuasa), *'Alim* (berpengetahuan) dan *Murid* (berkehendak). Sifat-sifat tersebut menurut beliau ada yang menciptakannya. Justeru itu beliau mengatakan bahawa Allah s.w.t. itu adalah '*ilm, qudrah* dan *iradah*'.³⁶

Apa yang dimaksudkan dengan hujah kias tersebut ialah tidak ada perbezaan di antara sifat-sifat yang dimiliki oleh manusia dengan apa yang dimiliki oleh Allah s.w.t. Sebagai contohnya, apabila dikatakan seseorang itu '*alim* maka pengertian sebenarnya ialah seseorang itu mempunyai ilmu pengetahuan. Justeru itu perkara yang sama didapati ada pada Allah. Maka apabila dikatakan Allah s.w.t. itu '*Alim* pasti Allah s.w.t. mempunyai sifat Ilmu Pengetahuan.³⁷

Al-Asy'ari seterusnya mengemukakan alasan dengan membuat beberapa andaian. Andaian tersebut seperti, pertama : Allah s.w.t. '*Alim* dengan diri-Nya dan kedua : Allah s.w.t. '*Alim* dengan '*ilm*. Seandainya Allah '*Alim* dengan diri-Nya maka diri-Nya adalah '*ilm*. Menurut beliau lagi, mustahil '*ilm* itu '*Alim* sedangkan Allah s.w.t. itu '*Alim*.³⁸ Lantaran itu Allah s.w.t. '*Alim* dengan '*ilm* malahan '*ilm* itu bukanlah diri-Nya.³⁹

Andaian yang seterusnya ialah sekiranya kesemua sifat Allah itu sama seperti *dzat*-Nya maka *dzat* Allah mestinya mempunyai gabungan yang sejenis tentang kualiti yang bertentangan. Contohnya : Allah itu bersifat belas kasihan (*rahim*) dan juga bersifat pembalas dendam (*qahhar*). Kedua-dua sifat yang saling bertentangan itu akan menjadikan *dzat* Allah yang satu dan tersendiri dan tidak boleh dibahagikan. Faktor sebegini sudah tentu tidak munasabah diletakkan kepada Allah s.w.t. Tambahan pula sekiranya sifat itu sama dengan *dzat* maka tidak ada feadah akan diperolehi dengan memberikan sifat itu kepada-Nya. Oleh yang demikian sifat Allah tidak sama dengan *dzat* Allah.⁴⁰ Walaupun tidak sama dengan *dzat* namun ianya pula tidak berbeza sama sekali daripada *dzat*-Nya.

Sumbangan al-Maturidi (m.333 H) berhubung dengan sifat dan *dzat* Allah ialah menentang golongan tasybih dan tajsim dalam semua bentuknya tanpa menafikan

³⁶ Al-Syahrastani, *al-Milal wa al-Nihal*, I, hlm. 94.

³⁷ Macdonald, *Development of Muslim Theology*, hlm. 136; Shell, *The Faith of Islam*, hlm. 194-195.

³⁸ Al-Asy'ari, *al-Luma'*, hlm. 30.

³⁹ Al-Syahrastani, *Nihayat al-Iqdam*, hlm. 201.

⁴⁰ Al-Asy'ari, *Maqalat al-Islamiyyin*, hlm. 484.

sifat Allah s.w.t. Pengucapan yang berbentuk antropomofisme yang digunakan dalam al-Qur'an seperti wajah, mata, dan perihal duduk di atas 'Arasy tidak boleh diterima secara pentafsiran zahir dan bertentangan dengan maksud al-Qur'an. Oleh yang demikian, petikan perenggan tersebut mestilah ditafsirkan berdasarkan petikan *tanzih* yang jelas maksudnya dengan cara yang tekal dan sah mengikut penggunaan gaya bahasa Arab, ataupun maksud yang sebenarnya hendaklah diserahkan kepada pengetahuan Allah.⁴¹

Menurut al-Maturidi lagi, untuk menerangkan sifat dan tabii Allah ialah dengan cara yang tidak akan membayangkan sebarang persamaan atau perbandingan. Ini menunjukkan bahawa keimanan kepada satu Kuasa Agung dan Hakikat Mutlak adalah bersifat am atau sejagat. Baginya, pendekatan yang dikemukakan oleh golongan Muktazilah adalah membahayakan kepercayaan am tentang kewujudan Allah iaitu menafikan sifat Allah dan keqadimannya. Oleh yang demikian apabila dikatakan Allah itu bijaksana maka ia bermaksud Allah s.w.t. mempunyai sifat kebijaksanaan. Penafian sifat Allah hanya menimbulkan kekeliruan dan menyukarkan pengetahuan tentang Allah sehingga akhirnya menjadikan Allah *ghair al-wujud* yang tidak dikenali serta diketahui. Begitu juga penafian tentang *qadim* Allah membuatkan-Nya tidak sempurna sejak dari mula dan tertakluk kepada perubahan.⁴²

Menurut beliau lagi, perhubungan di antara sifat Allah dengan *dzat* merupakan suatu masalah yang rumit untuk diuraikan oleh akal manusia dengan memuaskan. Oleh itu, setiap orang hendaklah mempercayai bahawa Allah s.w.t. adalah satu, mempunyai sifat-Nya yang tersendiri tanpa sebarang persamaan, perbandingan dan bertanya bagaimana. Ini bererti sifat-Nya tidak sama dan tidak berasingan daripada *dzat*-Nya. (*la huwa wa la ghairuhu*).⁴³ Sifat Allah dan *dzat*-Nya adalah *qadim* dan kekal. Perkataan *takwin* yang digunakan adalah menunjukkan sifat yang berkait dengan perbuatan seperti mencipta, memberi rezeki dan sebagainya. *Takwin* adalah sifat *qadim* yang berbeza daripada *qudrah* (kuasa). Maka Allah s.w.t adalah sebagai *Khaliq* (Pencipta) sebelum dan selepas kejadian alam penciptaan. Ini tidak menunjukkan dunia ini *qadim* dalam apa cara juapun. Ketidakwujudan dunia pada

⁴¹Al-Maturidi, *Kitab al-Tawhid*, hlm. 12 & 32.

⁴²Al-Bayadi, *Isyarat*, hlm. 118.

⁴³Al-Maturidi, *Kitab al-Tauhid*, hlm. 12, 21, 31, 44, 51; al-Subki, *Syarh 'Aqidah*.

mulanya tidak bermakna Allah s.w.t. tidak mempunyai kebolehan kerana Dia menjadikannya pada masa yang sesuai mengikut pengetahuan dan iradat-Nya yang *qadim*.⁴⁴

KESIMPULAN

Ringkasnya golongan ‘Asya’irah berpegang kepada dua pandangan yang berlainan sekali tentang sifat ketuhanan. Di satu pihak terdapat kumpulan yang mementingkan Sifat (*al-Sifatiyyah*) manakala dipihak yang lain pula terdapat golongan *Mujassimah* dan kumpulan *Musyabbiyah*.

Golongan *Musyabbiyah* berpendapat bahawa segala sifat-sifat Allah yang dijelaskan dalam al-Qur'an seperti Allah mempunyai tangan, kaki, telinga, mata dan bahawa Allah duduk (*istiwa'*) di atas Arasy hendaklah diterima dalam pengertian zahir. Pandangan seperti ini adalah semata-mata penjelmaan dan wujudnya jasmaniyyah kepada Allah s.w.t.

Selain daripada itu mereka membahagikan sifat Allah kepada dua bahagian utama iaitu pertama : Sifat *al-Salbiyyah* (sifat negatif) manakala kedua : *Sifat al-Wujudiyyah* (sifat positif). Kumpulan *al-Sifatiyyah* menegaskan bahawa sifat Allah membawa implikasi wujud-Nya secara jasmani dan harus diterima secara harfiah. Meskipun begitu, mereka mengubahkan sedikit fahaman tersebut dengan mengatakan bahawa sememangnya mempunyai sifat antropomofis tanpa adanya pertanyaan *bila kaifa* dan *bila tasybih* iaitu tanpa membuat apa-apa perbandingan.⁴⁵

Kumpulan Asya’irah memperkenalkan suatu perinsip bahawa sifat Allah itu tersendiri dan pada pokoknya adalah berlainan daripada sifat makhluk. Lantaran itu sifat-sifat tersebut tidak harus dibandingkan dengan mereka. Prinsip ini di kenali sebagai *akidah mukhalafah* atau perbezaan mutlak. Akidah ini memperlihatkan bahawa sebarang kualiti atau istilah yang digunakan kepada Allah mestilah difahami dalam pengertian yang tersendiri atau tidak sama dengan makhluk ciptaan-Nya.

Berdasarkan kepada pendapat-pendapat di atas, kedua-dua golongan cuba menyelesaikan persoalan sifat dan *dzat* Allah mengikut fahaman masing-masing.

⁴⁴Al-Maturidi, *ibid*, hlm. 22. Lihat Surah al-Fatihah (1) : 3 , al-Baqarah (2) : 117.

⁴⁵Al-Asy’ari, *al-Ibanah ‘An Usul al-Diyanah*, hlm. 47.

Golongan Muktazilah berpegang teguh kepada prinsip asas mereka iaitu menafikan sifat-sifat Allah, manakala golongan Asya'irah pula menetapkan sifat-sifat Allah. Walau bagaimanapun mereka bersepandapat tentang *dzat* Allah. Ini bererti mereka tetap mengesakan *dzat* Allah yang Maha Suci pada tahap *dzat* itu sendiri, dengan tidak ada sesuatu yang sama dengan *dzat* Allah s.w.t.

Jika ditinjau tentang penafian sifat-sifat Allah sebagaimana anggapan golongan Muktazilah sudah tentu meletakkan Allah s.w.t. kepada tahap yang tidak sempurna.

Begitu juga seandainya sifat-sifat tersebut berbeza daripada *dzat*, maka ia akan memberikan kepada dua alternatif iaitu :

Pertama : Sifat-sifat tersebut telah ada pada Allah semenjak azali lagi, atau

Kedua : Sifat-sifat tersebut baru muncul selepas kewujudannya.

Seandainya sifat-sifat tersebut telah wujud semenjak azali, sudah tentu setiap perkara yang berkaitan dengan sifat-sifat tersebut akan kekal, sepertimana kekalnya sifat-sifat tersebut. Kemudian ia berkongsi dengan Allah s.w.t. melalui kekekalannya. Walau bagaimanapun Allah s.w.t. sempurna dari segala bentuk penyekutuan. Bukti Firman Allah (bermaksud) :“*Maha Suci Allah dari apa yang mereka persekutukan-Nya*”⁴⁶

Manakala sekiranya sifat-sifat tersebut kekal (*qadim*) sepertimana *dzat*-Nya maka sewajarnyalah mempercayai bahawa Allah s.w.t. mempunyai bilangan. Sebaliknya Allah s.w.t. tunggal (*wahid*) dalam semua aspek samada sifat maupun *dzat*. Dalilnya (Surah al-Ikhlas 112 : 1-4):

*“Allah s.w.t. adalah satu, Allah juga sebagai tempat pergantungan.
Dia tidak beranak dan tidak diperanakkan dan tidak ada sesuatu
pun yang setanding dengan-Nya”*

Apabila sifat-sifat tersebut baru muncul selepas kewujudan-Nya, sudah tentu akan menunjukkan bahawa Allah tidak mempunyai sifat semenjak kewujudan-Nya. Contohnya : Sebelum Allah s.w.t. memiliki sifat ‘Ilm, Allah s.w.t. berada dalam keadaan tidak Mengetahui. Perkara yang sama di dapat pada sifat-sifat yang lain seperti Berkuasa, Melihat dan Mendengar. Pengertian yang sebegini adalah bertentangan dengan kesucian Allah s.w.t serta menunjukkan Ia tidak sempurna.

---

⁴⁶Al-Qur'an, Surah al-Taubah (9) : 31.

Oleh yang demikian sifat-sifat Allah s.w.t. sudah semestinya tidak dapat dipisahkan daripada *dzat* kerana *dzat* Allah s.w.t. meliputi sifat-sifat-Nya, manakala sifat-sifat-Nya juga bererti *dzat* Allah s.w.t. Disinilah terletaknya hakikat *Ma'rifat-Allah* samada melalui *dzat* ataupun sifat. Lantaran itu Allah s.w.t. adalah bersih dari segala bentuk kekurangan ataupun kecacatan. Seandainya dikatakan Allah mempunyai Pengetahuan maka Pengetahuan-Nya tidak boleh disamakan dengan makhluk.